

Zbigniew Kruszewski

Początek i terażniejszość Towarzystwa Naukowego Płockiego : refleksje na jubileusz

Notatki Płockie : kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego 60/4 (245),
41-46

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

POCZĄTEK I TERAŹNIEJSZOŚĆ TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO. REFLEKSJE NA JUBILEUSZ

Abstrakt

Prezentowano sytuację społeczno-polityczną w okresie powstawania w 1820 r. Towarzystwa Naukowego w Płocku. Opisano założone cele funkcjonowania i ich realizację. Pokazano osoby, które pracowały na rzecz Towarzystwa. Wskazano na ideę i misję, która trwa i towarzyszy funkcjonującemu Towarzystwu.

Słowa kluczowe: społeczeństwo, organizacje pozarządowe, towarzystwa naukowe, Towarzystwo Naukowe Płockie

W 2015 roku minęło 195 lat, kiedy to 3 czerwca 1820 r – w czasie pobytu w mieście biskupa Adama Prażmowskiego – założone zostało oficjalnie przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej Towarzystwo Naukowe. Wcześniej, 19 marca tegoż roku, podczas uroczystości szkolnej w Szkole Wojewódzkiej Kajetan Morykoni – dyrektor – odczytał zebranim swoją krótką pracę *Pierwsze myśli względem utworzenia Towarzystwa naukowego przy Szkole Wojewódzkiej w Płocku*, w której zaproponował utworzenie organizacji, aby „upowszechnić i wznowić, ile możliwości dozwoli oświecenie w kraju”. W tym celu zaproponował następujące działania: (a) publikować w pismach opracowania dziejów narodowych, zwłaszcza dotyczących województwa płockiego, przedstawiać też potrzeby tego regionu; (b) umożliwić społeczeństwu nabywanie i pogłębianie ważnych oraz potrzebnych wiadomości, młodzież zachęcać do zdobywania wiedzy i kształcenia umiejętności; (c) współpracować z innymi towarzystwami, korzystać z ich doświadczeń i jednocześnie służyć im swoimi uwagami (Kruszewski, 2011, s. 99). W pierwszym założycielskim zebraniu uczestniczyła grupa 15 osób, głównie nauczycieli ze szkoły K. Morykoniego, która podpisała statut. Grupa ta uważana jest za założycieli Towarzystwa Naukowego. Statut przewidywał członków zwyczajnych, korespondentów i opiekunów – czyli członków honorowych. O znaczeniu powstałego Towarzystwa w ówczesnym okresie, świadczy lista członków opiekunów, którymi byli: hrabia Kostka Stanisław Potocki – prezes Senatu, hrabia Stanisław Grabowski – minister Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Stanisław Staszic – radca stanu, prezes Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół

Nauki w Warszawie (KTPN), hrabia Ludwik Plater – radca stanu, baron Florian Kobyliński – prezes Komisji Wojewódzkiej Płockiej, Julian Ursyn Niemcewicz – sekretarz stanu, Wojciech Kossakowski – wizytator generalny, Bogumił Linde – dyrektor Komisji Rządowej Oświecenia, ks. Wojciech Szwejkowski – pierwszy rektor Uniwersytetu Warszawskiego, ks. Antoni Luberański – biskup, sufragan płocki, ks. Edward Czarnecki – sekretarz KTPN, Feliks Bentowski – profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Wsparcie Towarzystwu miała udzielić i opiekę sprawować Rada Wojewódzka nadzorująca edukację publiczną w województwie płockim (Kruszewski 2011, s. 100-101).

Głównym inicjatorem powołania do życia Towarzystwa Naukowego był Kajetan Morykoni, jednak z różnych względów nie chciał on być prezesem, uważał, że do realizacji potrzebni są nie tylko członkowie założyciele, ale i wysoko postawieni protektorzy. Spośród ówczesnych osobistości w grę wchodziły 3 osoby: przede wszystkim biskup płocki Adam Prażmowski, jeden z najbardziej wykształconych i światłych przedstawicieli kleru, bardzo zaangażowany w życie politycznym stolicy, członek Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk – jako ordynariusz był automatycznie senatorem Królestwa Polskiego, następnie prezes Komisji Województwa Płockiego Florian Kobyliński oraz komisarz wojewódzki Józef Brzozowski. K. Morykoni zwrócił się do nich, a przede wszystkim listownie do A. Prażmowskiego (treści ani daty tego listu niestety nie znamy), po czym otrzymał 6 marca 1820 r. z Warszawy list, w którym biskup w *najprzyjemniejszych wyrazach odpowiedzieć raczył, że [...] z Towarzystwem Naukowym łączy się przez skłonności swojego*

serca i w czymkolwiek będzie mógł zostać pożytecznym znajdzie sposobność naradzenia się w czasie swej bytności w Płocku i przyjął też sobie oddaną opiekę z przewodnictwem Towarzystwu Naukowemu (Morykoni, 1820, k. 20).

Przewodniczącym Towarzystwa został wybrany biskup płocki ks. Adam Prażmowski. Później przyjeżdżał on do Płocka rzadko, jedynie w latach 1823, 1824, 1825, 1826 i 1827 (Stogowska, 1998, s. 32). W czasie nieobecności biskupa, na posiedzenia walne przybywał jego zastępca – biskup Franciszek Pawłowski lub odbywały się one bez prezesa. Pomimo podzielonych opinii badaczy na temat roli biskupa Adama Prażmowskiego w działalności na rzecz Towarzystwa, można przyjąć, że sprawował swoją funkcję honorowo, ograniczając się do praktycznych rad jako członek Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauki, a późniejsze okoliczności sprawiły, że się odsunął od spraw Towarzystwa (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 262).

Reasumując można wyrazić pogląd, że powstanie Towarzystwa Naukowego w Płocku było inicjatywą grupy płockich nauczycieli, nazywanych przez Waldemara Rolbieckiego „arystokracją nauczycielską” z Kajetanem Morykonim na czele, nie zaś rezultatem jakiejś odgórznej inspiracji. Szczególna skromność K. Morykoniego, który został sekretarzem Towarzystwa sprawiła, że dowody tego faktu są jakby nieco pozacierane. Poza tym, że był on głównym inicjatorem utworzenia organizacji, stanowił jego siłę napędową. Przygotował całą podbudowę teoretyczną Towarzystwa. Opracował statut, program działalności, zaproszenia do współpracy, ułożył pierwsze w kraju kwestionariusze do badań regionu, co można uznać za początek regionalizmu płockiego. Głównym celem Towarzystwa było zbieranie materiałów dotyczących Płocka i jego regionu, a najbliższym zadaniem – utworzenie biblioteki, muzeum, księgarni oraz rozwinięcie drukarni płockiej, założonej w 1809 r. przez Rajmunda Rembielińskiego.

Towarzystwo Naukowe w Płocku uzyskało od razu potwierdzenie dla swojej działalności przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz opiekę wysokich protektorów, m.in. ważnych osobistości świata masonskiego, jak K.S. Potocki, z którym K. Morykoni posiadał wcześniejszą znajomość, a także J.U. Niemcewicza i F. Bentkowskiego. Wśród 33 członków zwyczajnych nowo założonego Towarzystwa, znalazło się 13 członków masonerii.

Na powstanie Towarzystwa w Płocku złożyły się głównie następujące czynniki polityczno-społeczne: (a) sytuacja polityczna Królestwa Polskiego, (b) rozwój miasta, (c) istnienie Szkoły Wojewódzkiej

wraz z zaangażowaną grupą nauczycieli (Kruszewski, 2011, s. 98).

Płock, jedno z najstarszych miast w Polsce (1237 r.), przeżywający od czasów wojen szwedzkich w XVIII w. okres upadku, w czasach rozbiorów stał się ważnym ośrodkiem administracyjnym, co przyczyniło się do jego rozwoju. Najpierw, po II rozbiorze w 1793 r. był siedzibą departamentu, tzw. Prus Wschodnich, potem stolicą departamentu w Księstwie Warszawskim (1807-1815), a w końcu stał się siedzibą władz wojewódzkich w Królestwie Polskim (1815-1830). Był czwartym co do liczby mieszkańców miastem Królestwa, z liczbą 6 344 osób (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 255), po Warszawie liczącej 131 000 mieszkańców, Lublinie (13 000) i Kaliszu (12 000).

Z rozwojem Płocka, jako ośrodka administracyjnego, wiązał się wzrost liczby zatrudnionych urzędników, często absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego, powstałego w 1816 r., zwłaszcza prawników. Dla oświaty i kultury był to również pomyślny okres. Kształcenie młodzieży zapewniało dobrze zorganizowane szkolnictwo w postaci szkół elementarnych, szkół rzemieślniczych, szkół dla dziewcząt (szlachcianki kształciły się w klasztorze u Norbertanek, niezamożne – u Sióstr Miłosierdzia). Od 1816 r. działała pierwsza w Płocku świecka szkoła żeńska, założona przez Annę Kierwińską w domu Thiemeego (obecnie Plac Obrońców Warszawy 4). W latach 1823-1830 prowadziły także szkoły żeńskie: żona pastora ewangelickiego Hewelke i Wilhelmina Auschwitz, która aby otrzymać pozwolenie na działalność musiała złożyć egzamin przed rektorem Szkoły Wojewódzkiej K. Morykonim (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 258). W mieście działało również seminarium duchowne, kształcące księży.

Zasadniczą rolę w kształtowaniu lokalnego środowiska przez grupę intelektualistów miała Szkoła Wojewódzka Płocka. Powstała w 1180 r. jako szkoła kolegiacka przy kościele św. Michała. Skupiła wielu wybitnych nauczycieli. Niektórzy z nich, w latach 1819-1823 otrzymali zaszczytne stopnie doktorów Akademii Krakowskiej (Stogowska, 1998, s. 29). W 1820 r. w Królestwie Polskim było 10 szkół średnich – 3 w Warszawie i po jednej w Płocku, Pułtusku, Kaliszu, Kielcach, Radomiu, Lublinie i Łomży, do których uczęszczało 3 925 uczniów (Rolbiecki, 1996, s. 48).

Przeznaczone one były głównie dla szlachty, choć zdarzali się w nich także synowie mieszczan, a nawet jak w Płocku – Żydzi. Szkoły te, jako jedyne w Królestwie wydawały tzw. patenty, czyli świadectwa dojrzałości. Oprócz szkół, ogniskiem życia kulturalnego był teatr, mogący pomieścić 800 widzów. Gościł on najlepsze trupy z całego kraju: z Warszawy, Poznania, Krakowa.

Płock był również silnym ośrodkiem wolnomularstwa. Na czternaście zarejestrowanych w Królestwie Polskim łóż masonskich, w Płocku działało aż pięć, podporządkowanych Polskiej Łoży Wielkiego Wschodu Narodowego, której wielkim mistrzem był ówczesny Minister Oświecenia Publicznego Stanisław Kostka Potocki. Do łóż płockich należeli znani miejscowi obywatele, urzędnicy sądu i administracji, nauczyciele, lekarze, kupcy, radcy, prokuratorzy, aptekarze. Wolnomularstwo wywarło znaczny wpływ na nawyk zrzeszania się mieszkańców. W 1820 r. po likwidacji wszystkich łóż w Płocku odczuwano ich brak, jako instytucji życia towarzyskiego w mieście.

W sierpniu 1819 r. przyjechał z Lublina do Płocka i objął stanowisko rektora w Szkole Wojewódzkiej Płockiej – Kajetan Morykoni (1774-1830). Dał się wkrótce poznać jako wybitny pedagog, przyjaciel młodzieży, a także troskliwy gospodarz szkoły. Zajął się rozbudową i odnowieniem gmachu byłego kolegium jezuickiego, rozwijaniem biblioteki i muzeum szkolnego. Umiał przewodzić nauczycielom, a także współpracować z rodzicami i miejscowymi władzami. Wprowadził nową metodę pedagogiczną, polegającą na wpisywaniu do tzw. „Księgi Chwały” wyróżniających się gimnazjalistów. W dziejach szkoły okres rektoratu K. Morykoniego cechował się wysokim poziomem nauczania. Liczba uczniów systematycznie wzrastała – z 331 w roku 1820 do 483 w 1827 r. (Stogowska, 1998, s. 30). Rektor K. Morykoni włączył się też w nurt życia płockich wolnomularzy. Przed przyjazdem do Płocka był członkiem loży w Lublinie, w których uczestniczył również sam Stanisław Kostka Potocki. Swoje doświadczenia K. Morykoni przeniósł na grunt płocki, gdzie zastał podatne na swoje inicjatywy grono nauczycieli i urzędników. Dzięki takiej sprzyjającej społecznej inicjatywie, z entuzjazmem przyjęto jego pomysł o założeniu przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej dwóch towarzystw. Powstało Towarzystwo Miłosierdzia Szkolnego, mające na celu pomoc finansową biednym uczniom oraz Towarzystwo Naukowe, którego celem był rozwój intelektualny miejscowego środowiska. W obu towarzystwach K. Morykoni pełnił funkcje sekretarza.

Tak więc myśl o utworzeniu w Płocku Towarzystwa Naukowego zrodziła się z koncepcji wolnomularskich (Rutska, 1931, s. 76). Kajetan Morykoni wprowadzając w życie idee ruchu masonskiego stał się organizatorem życia umysłowego i kulturalnego miasta. Potrafił zjednywać dla swoich idei nie tylko podległych sobie nauczycieli, ale też liczne grono ważnych osobistości (urzędników, polityków) z Płocka i Warszawy, o czym może świadczyć lista opiekunów Towarzystwa. Miał nadzieję, że będą oni

wspierać rozwój gospodarczy i kulturowy Płocka, że będą przychylni dla działań lokalnego środowiska. Upatrywał szansę tego rozwoju w podniesieniu poziomu oświaty.

Jednak już wkrótce po zawiązaniu się Towarzystwa we wrześniu 1820 r. wyszedł ukaz cara Aleksandra, zakazujący działalności masonerii w Królestwie. A w grudniu S.K. Potocki został zdymisjonowany ze stanowiska ministra oświaty, na skutek zakulisowych działań. Jak pisze Maria Kieffer-Kostanecka „w działaniach tych brał udział biskup A. Prażmowski, który należał do delegacji czterech biskupów polskich, którzy podczas audiencji u cara Aleksandra w sierpniu 1820 roku w Warszawie prosili o usunięcie ministra” (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 262). Minister S.K. Potocki zmarł we wrześniu 1821 r. Podczas pogrzebu K. Morykoni, żegnał go z dużym żalem, mową, w której podkreślał zasługi S. K. Potockiego dla Towarzystwa Płockiego (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 263).

Już na samym początku funkcjonowania Towarzystwa K. Morykoni został pozbawiony w swojej działalności wsparcia u władz ministerialnych. Atmosfera społeczno-polityczna w Królestwie Polskim zdecydowanie pogorszyła się, władze carskie zastrzyły represje w stosunku do wszystkich działań związanych z obroną narodowych wartości.

K. Morykoni pozostał wierny swoim ideałom i starał się je realizować przez działalność Towarzystwa. Podjął trud organizowania posiedzeń naukowych członków organizacji, które przyczyniały się do ożywienia życia kulturowego Płocka. Ważnym celem, który sobie postawił, było dokonanie opisu miejscowości północnego Mazowsza. Starano się do tej działalności badawczej angażować dorosłych, kierując do nich odezwy, jak też i młodzież szkolną, by podczas wakacji dokonywała opisu miejscowości, w których przebywała. Działania te jednak nie przyniosły oczekiwanych efektów.

Wyjątek stanowiły opracowania prokuratora Wincentego Hipolita Gawareckiego (1789-1852), który z uporem samotnie realizował opis miejscowości Mazowsza. Przez swoją działalność w tym obszarze był najbardziej aktywnym członkiem Towarzystwa. Opracował on ponad sto prac dotyczących historii miast m.in. Płocka, Wyszogrodu, Przasnysza, Zakroczymia, Ostrołęki, Ciechanowa, Nowego Miasta, Kazimierza Dolnego oraz ziem m.in. wyszogrodzkiej, dobrzyńskiej. Opisywał również zamki np. płocki, brodnicki, liwski czy kościoły przykładowo w Płocku, Mławie, Sarbiewie, Gnieźnie, Skępem, Raciężu, Drobinie, Przasnyszu. W.H. Gawarecki wydał też druki zawierające biografię biskupów, znanych sławnych osób np. *O Wincencie Kadłubku*,

O św. Stanisławie Kostce, *Żyoty biskupów mazowieckich*.

Towarzystwo miało ułatwione wydawanie szeregu publikacji, dzięki nawiązaniu porozumienia z dzierżawcą drukarni płockiej, Karolem Kuligiem. Spowodowało to, że ożywił się ruch wydawniczy, wydawano: podręczniki szkolne, sprawozdania Towarzystwa i prace członków. Drukarnia wydawała pierwsze czasopismo literackie w Płocku „Dziędzilija”, redagowane przez jednego z bardziej aktywnych członków Towarzystwa Augustyna Żdziarskiego. W okresie powstania listopadowego był on założycielem czasopisma „Goniec polski” (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 263). A. Żdziarski był autorem szeregu utworów m.in. sławiących cara Aleksandra oraz władców polskich Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. Zainteresowania A. Żdziarskiego dotyczyły historii. Napisał także szereg opowieści m.in. *Samuel Zborowski i Stefan Batory, czyli spadek Zborowskich*, czy komedii np. *Golec dwumilowy*. Przetłumaczył kilka dzieł z języka greckiego m.in. *Iliadę* Homera (Stogowska, 2006, s. 263). Inni członkowie Towarzystwa byli mniej aktywni, ale starali się przedstawić swoje opracowania związane z wykonywanym zawodem na posiedzeniach naukowych, np. Józef Bromirski *O produktach województwa płockiego i przemyśle jego mieszkańców*.

Statut Towarzystwa przewidywał założenie biblioteki. Za zgodą Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Oświecenia Publicznego z września 1821 roku, dotyczącą połączenia zbiorów Towarzystwa ze zbiorami Szkoły Wojewódzkiej Płockiej, powstała pierwsza w Płocku biblioteka publiczna pod nazwą Biblioteka Publiczna i Szkolna Województwa Płockiego (Stogowska, 1999, s. 90-91). Miała ona swoją siedzibę w gmachu Szkoły i liczyła na początku około 5 tys. książek. W skład pomieszczeń Biblioteki wchodziła czytelnia i wypożyczalnia. Zbiory powiększały się dzięki zakupom Szkoły Wojewódzkiej ze środków Komisji Rządowej, jak też darowizn członków Towarzystwa oraz innych osób prywatnych, w tym uczniów Szkoły. Z biblioteki korzystali członkowie Towarzystwa, nauczyciele, uczniowie.

Istotnym zadaniem wynikającym ze statutu Towarzystwa było utworzenie muzeum. We wrześniu 1821 r., po uzyskaniu zgody ministerstwa na połączenie zbiorów Szkoły Wojewódzkiej i Towarzystwa, powstało Muzeum Publiczne i Szkolne Województwa Płockiego (Sołtysiak, 1997, s. 85-90). Zbiory muzeum powiększały się dzięki darom osób związanych z Towarzystwem, nauczycieli, uczniów, jak i przeróżnych zbieraczy. W sprawozdaniach Towarzystwa wymieniano darczyńców oraz przekazane przez nich

obiekty muzealne. Dary były bardzo różnorodne od monet i innych przedmiotów odnalezionych podczas prac archeologicznych po muszle morskie, rogi łosia itp. Jak pisze A. Stogowska (Stogowska, 2006, s. 269-270): „Do najcenniejszych nabytków zaliczyć należy skarb z Trzebonia. Przekazał go w 1821 r. Aleksander Rościszewski z Wierzbiicy za Drobinem. To cenne znalezisko przekazano za pośrednictwem Prezesa Komisji Województwa Płockiego Floriana Kobylińskiego do Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, gdzie badał monety Joachim Lelewel, publikując wyniki w specjalnym wydawnictwie. Opracowanie skarbu z Trzebonia było znaczącą pracą w karierze naukowej historyka. Warto wspomnieć, że Lelewel był także autorem opracowania *O Drzwiach Płockich*. Archeologia stała się dla Towarzystwa nie tylko istotą pozyskiwania zbiorów, lecz bazą na której powstawały prace”. Brak prowadzonego spisu obiektów muzealnych nie pozwala na określenie ich liczby. M. Sołtysiak, autor pracy doktorskiej obronionej w 1985 r. na Uniwersytecie Warszawskim pt. *Muzeum Mazowieckie w Płocku i jego funkcje społeczne*, szacuje, że zbiory te w 30 roku dziewiętnastego wieku wynosiły ok. 5 tys. eksponatów.

Ważnym wydarzeniem dla funkcjonowania Towarzystwa Naukowego w Płocku był pochówek szczątków władców Polski Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego w katedrze płockiej 12 września 1825 r. Działania związane z tą uroczystością przypisuje się prezesowi Towarzystwa, bp. Adamowi Prażmowskiemu. Szczątki władców złożono w sarkofagu zaprojektowanym przez Zygmunta Vogla (Kansy, 2012, s. 24). Towarzystwo było współorganizatorem tej podniosłej, prestiżowej uroczystości. Stała się ona manifestacją świadcząca o wielkości narodu polskiego przed rozbiorami. W.H. Gawarecki upamiętnił tę uroczystość artykułem pt. *Groby królów polskich w Płocku. Wiadomość historyczna*, a A. Żdziarski napisał okolicznościowy wiersz (Stogowska, 2006, s. 265).

W drugiej połowie lat dwudziestych XIX wieku funkcjonowanie Towarzystwa zaczęło spowalniać. K. Morykoni napotykał się na coraz większe trudności i kłopoty związane z kierowaniem szkołą, co wpływało na jego aktywność społeczną. Również nastroje społeczno – polityczne nie sprzyjały działalności naukowej.

Wybuch powstania listopadowego i śmierć K. Morykoniego w 1830 r., w wieku 56 lat, spowodowały zaprzestanie funkcjonowania Towarzystwa Naukowego (Kansy, 2013, s. 251). Niewątpliwie K. Morykoni był przewodnikiem Towarzystwa Naukowego. Kierował on pracami Towarzystwa, inspirował jego

funkcjonowanie, podejmował różne działania, angażował członków Towarzystwa i młodzież szkolną. Na jego prośbę zbierano przedmioty o znaczeniu historycznym i naukowym, które ewidencjonowano w oparciu o opracowany przez K. Morykoniego kwestionariusz. Aktywnie prowadził bibliotekę, bezpośrednio w niej pracując. Zabiegał o pozyskiwanie książek, bezpośrednio kupując je lub otrzymując z darowizny. Niewątpliwą zasługą Towarzystwa w latach 1820-1830 była aktywizacja społeczeństwa do naukowych badań regionalnych na prowincji. Bardzo ważne było zapoczątkowanie idei gromadzenia oraz udostępnianie społeczeństwu księgozbiorów i eksponatów muzealnych. Wartością ponadczasową było rozbudzenie uczuć patriotycznych oraz podtrzymywanie kultu narodowego w sytuacji faktycznego nieistnienia polskiej państwowości (Kansy, 2012, s. 25). Podobnie jak w dziejach historii Polski, jak i Płocka, zakończył się także pewien etap Towarzystwa Naukowego. Choć upadła jedna z pożytecznych inicjatyw społecznych i nie zrealizowano wielu zamierzeń, to pozostała idea i misja Towarzystwa. Towarzystwo Naukowe funkcjonujące w latach 1820-1830 pozostawiło cenne prace historyczne, jako wartości materialne. Pozostawiło jednak coś równie cennego, pobudziło szereg osób do działań i myślenia na rzecz kraju, regionu, społeczeństwa, dobra wspólnego. Idea Towarzystwa przetrwała lata, by odrodzić się w 1907 roku i przetrwać do naszych czasów.

Członkowie Towarzystwa kierowali się i kierują myśleniem humanistycznym, traktując to jako rozumienie innych ludzi, ich pragnień i problemów z poznananiem ich dróg rozwoju, a w szczególności ich godności i wolności. Wartości te można odnaleźć w tematyce posiedzeń naukowych, w wydawanych publikacjach (artykułach i monografiach), w tematach organizowanych wystaw. Towarzystwo Naukowe Płockie przyczynia się do rozwoju lokalnego społeczeństwa obywatelskiego, społeczeństwa wiedzy (choć termin ten w różnych okresach historycznych przybierał różne znaczenie). Tak jak przed laty, dokonywany jest opis rzeczywistości, może w zmienionej formie, bardziej zaawansowanej naukowo, gdyż są to prace doktorskie czy habilitacyjne. Prowadzone seminarium doktoranckie przy Towarzystwie, czy wydawane monografie wpisują się w nurt działań naszych poprzedników, z pierwszego okresu Towarzystwa. Niewątpliwie do misji zapoczątkowanej u zarania Towarzystwa Naukowego Płockiego wpisują się działania (Kruszewski, 2011, s. 255-258):

1. rozwoju edukacji i związanej z nią refleksją teoretyczną służącą potrzebom konkretnego środowiska Towarzystwa, regionu Płocka, ale też kraju;

2. udziału w obszarze edukacji wielu aktywnych, społecznie działających prelegentów (naukowców, nauczycieli, działaczy, kolekcjonerów);

3. w zakresie estetyki (różne formy poznawcze, min. muzyki, malarstwa, fotografii, rzeźby, architektury);

4. w zakresie prowadzenia prac naukowych, dotyczących różnych dziedzin i dyscyplin naukowych: oświaty, ekologii, politologii, historii czy ekonomii;

5. w zakresie wspierania osób ubiegających się o stopnie naukowe (seminarium doktoranckie, granty, możliwości publikacji, udostępnianie materiałów źródłowych, archiwalnych);

6. w obszarze wydawniczym, umożliwiającym publikowanie artykułów naukowych w kwartalniku *Notatki Płockie* lub w *Roczniku TNP* czy wydawanie zwartych publikacji, monografii, opracowań naukowych (wsparcie finansowe jak i redakcyjne, i wydawnicze);

7. w zakresie wspierania różnych środowisk lokalnych: integracji środowiska naukowego, szkół ponadgimnazjalnych, Uniwersytetu III-go Wieku, organizacja wolnego czasu i wypełnianie go treściami kulturalnymi, poznawczymi, popularyzującymi wiedzą itp.;

8. propagujące wartości wielokulturowe, poznanie kultur i obyczajowości innych narodów, osób mieszkających obok nas lub w sąsiednich krajach;

9. w zakresie poszanowania praw człowieka, wspólnych wartości, ideałów, odpowiedzialności za przyrodę i otaczające nas środowisko, zrównoważony rozwój przemysłu (szczególnie jest to ważne dla Płocka w którym istnieje największy kombinat petrochemiczny w Polsce);

10. w udostępnianiu i popularyzowaniu książki, materiałów źródłowych, archiwalnych, dokumentów, przez Bibliotekę im. Zielińskich Towarzystwa. Biblioteka jest największą skarbnicą książki na Mazowszu z wyłączeniem bibliotek warszawskich;

11. innowacyjne w udostępnianiu materiałów biblioteki przez ich dygitalizowanie, co pozwala na obcowanie ze starodrukami, unikalnymi publikacjami, a katalog w Bibliotece im. Zielińskich jest w pełni na nośnikach elektronicznych;

12. w obszarze samokształcenia – Towarzystwo stwarza szerokie możliwości, sprawiając, że samo uczenie się jest swoistą przyjemnością, staje się procesem ciągłym, ułatwiającym pokonywanie trudności w rozwiązywaniu problemów, które niesie życie;

13. w obszarze pracy w Towarzystwie i na rzecz Towarzystwa - to szkoła umiejętności i twórczego działania dla społeczników, członków towarzystwa.

Wymienione powyżej obszary funkcjonowania Towarzystwa Naukowego Płockiego to tylko nie-liczne, wybrane, przez które chciano pokazać ich zasięg i możliwości Towarzystwa.

Dzisiejsza Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego liczy prawie 410 tys. woluminów, w tym zbiory dziedzictwa narodowego i jest największą biblioteką na Mazowszu poza Warszawą. Współczesne muzeum to prężnie funkcjonujące samorządowe Muzeum Mazowieckie w Płocku, ze znanymi zbiorami secesji i art deco. W 2015 roku, rozpoczęto remont wieży katedralnej, w której znajduje się sarkofag z prochami władców Polski. Zastniał projekt, by nowoczesnymi metodami naukowymi przebadac szczątki Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego i potwierdzić ich związki z rodem Piastów. Szkoła Wojewódzka Płocka to dzisiejsze Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, z wielką tradycją,

z zasłużonymi dla Polski wychowankami, z mądrymi nauczycielami, z wysokim poziomem nauczania. To liceum, do którego uczęszcza ok. 800 uczniów.

Płockie Towarzystwo przez swoje trwanie i funkcjonowanie: kształtuje świadomość, więzi lokalne oraz postawy regionalistyczne; umacnia miejscową tożsamość; przyczynia się do przekazywania dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom; buduje, utrwala i rozpowszechnia miejscową historię; kształtuje kulturę dialogu publicznego. Upowszechnia wiedzę o Płocku i regionie, w kraju i za granicą. Przez swoje samorządne, niezależne od władz państwowych i lokalnych funkcjonowanie przyczynia się do budowania społeczeństwa obywatelskiego, opartego na patriotyzmie do własnego regionu i kraju. Towarzystwo Naukowe Płockie przez swoje trwanie w 195-letniej historii jest kontynuatorem wizji i misji, która zrodziła się u podstaw jego powstania.

Bibliografia

Kansy A., 2012, *Na marginesie swobody. „Notatki Płockie” (1956-2011) – historia i polityka*, Wydawnictwo PAN, Warszawa.

Kansy A., 2013, *Tradycja i współczesność Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwa Naukowe w Polsce, dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, t. 1, red. Z. Kruszewski, Wydawnictwo PAN, Warszawa.

Kieffer-Kostanecka M., 1978, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego*, [w:] *„Dzieje Płocka”*, red. A. Gieysztor, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock.

Kruszewski Z., 2011, *Towarzystwa Naukowe Płockie, podmiot życia publicznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Morykoni K., 1920, *Mowa na pierwszej uroczystości dnia 19 marca 1820 roku w początkowym zawiązaniu Towarzystwa Miłosierdzia, przy ogłoszeniu pierwszych myśli względem Towarzystwa Naukowego*, rkps., Biblioteka im. Zielińskich TNP.

Rolbiecki W. 1966, *Towarzystwo Naukowe przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej 1820-1830 na tle środowiska, czasów i tradycji*, rkps., Warszawa.

Rutska H., 1931, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830 i 1907-1908. Notatka historyczna*, [w:] *Księga pamiątkowa Koła Płoczan*, Wydawnictwo Koło b. Wychowawców Szkół Ziemi Płockiej, Warszawa.

Sołtysiak M., 1997, *Muzeum Publiczne i Szkolne Województwa Płockiego*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny”, t. 3.

Stogowska A.M., 1998, *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830, 1907-1939*, Wydawnictwo TNP, Płock.

Stogowska A.M., 1999, *Biblioteka Publiczna i Szkolna Województwa Płockiego*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny”, t. 3.

Stogowska A.M., 2006, *Życie umysłowe i kulturalne w latach 1793-1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, red. M. Krajewski, t. II, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, Wydawnictwo TNP, Płock.

THE BEGINNING AND THE PRESENT OF PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY. ANNIVERSARY REFLECTIONS

Summary

Social and political situation in the period of establishment of Płock Scientific Society in 1820 has been presented. The set up goals of functioning and their accomplishment have been described. People who worked for the benefit of the Society have been presented. Ideas and the mission which still lasts and has been accompanying the Society has been shown.